JOBB I SIKTE

EN SAMMANSTÄLLNING AV EUROPEAN MINDS

Positiva relationer, ett individcentrerat arbetssätt, lösningar som är flexibla och en god samverkan mellan olika myndigheter.
Det är några av framgångsfaktorerna bakom de goda resultaten i projektet Jobb i Sikte.
Nu har två av tre deltagare gått vidare till jobb eller studier.

Projektet Jobb i Sikte har fokuserat på ungdomar och unga vuxna som varit långt från arbetsmarknaden. Målet har varit att bidra till en förbättrad livskvalitet för unga och samtidigt hjälpa kommunerna med framtida kompetensförsörjning. Jobb i Sikte har finansierats av Europeiska socialfonden med medfinansiärer som Lapplands kommunalförbund i medlemskommunerna Jokkmokk, Gällivare, Kiruna och Pajala, deras socialtjänster, arbetsmarknadsenheter och Arbetsförmedlingen. European Minds är utvärderare och står bakom denna text, som är baserad på intervjuer med projektmedarbetare och deltagare.

Positiva resultat

Efter att projektet avslutades den sista juni 2020 kan de inblandade i Jobb i Sikte presentera glädjande resultat. Målet, att 70 procent av deltagarna skulle gå till arbete eller studier, har uppfyllts. Resultatet är 72 procent – 14 personer arbetar hel- eller deltid, lika många studerar, 2 personer har fått stöd av Försäkringskassan och genomför aktiviteter genom dem eller hos kommunen och 9 av deltagarna slutade i projektet på egen begäran eller på grund av andra orsaker som inte möjliggjorde en fortsättning.

"Hade provat det mesta"

Den yngsta deltagaren i projektet var 16 år och den äldsta 24 år. Av de 29 deltagare som fullföljde hela medverkan i Jobb i Sikte spås nu alla kunna arbeta hel- eller deltid. Det är ett resultat som anses som mycket lyckat med tanke på deltagarnas situation innan de gick in i projektet utan sysselsättning under en längre tid.
– Många av våra deltagare hade provat utbildningar, jobbinsatser och så vidare, men som av olika anledningar inte fungerat. Efter Jobb i sikte ser vi nu att deltagarna kommit igång med studier, att praktikplatser fungerat och att de nu står närmare arbetsmarknaden, säger Gunilla Stöckel, specialpedagog i Kiruna.

"Om någon misslyckas är det kraven som ställer till det."

Gunilla Stöckel är en av personerna som haft en nyckelroll i projektet. Hon har sedan 20 år tillbaka arbetat med barn i utanförskap i förskola och skola. Hon berättar om sitt sätt att arbeta som hon tog med sig in i projektet.

– Vi har sett, med vårt förhållningssätt och vår metod, att vi kan göra avsevärd skillnad. Det innebär att vi tittat på vilka krav som ställt till det för individen, vilka behov individen haft och vilka förutsättningar som behövt ges för lyckade situationer, säger hon.

Metoden en framgångsfaktor

När projektet summeras är det tydligt att metoden varit en nyckel för de positiva resultaten. Modellen, som inte har något speciellt namn i projektet, baseras på ett arbete utifrån ett relationellt perspektiv, istället för ett kategoriskt perspektiv.

– Det innebär att vi inte lägger ansvaret på individen om hen misslyckas. Istället styr de krav som ställs på individen. Om någon misslyckas är det kraven som ställer till det. Gunilla Stöckel ger ett exempel med en deltagare där varken studier eller praktikplatser tidigare fungerat.

– När vi funderade tillsammans kom vi fram till att kraven som ställt till det för deltagaren var att vänta, göra många olika saker samtidigt och att jobba många timmar i sträck. De här kraven gjorde att aktiviteterna avbröts.

"Vi gav honom förutsättningar att lyckas."

"Ställer inte samma krav gång på gång"

I Jobb i Sikte har utgångspunkten varit att om en individ hamnar i svårigheter i förhållande till situationens krav är det projektets ansvariga, eller personer som ställer kraven, skyldighet att ge individen förutsättningar att lyckas.

– Vi fortsätter inte att ställa samma krav gång på gång och ställer individen till svars för att hen misslyckas att nå upp till dem. Istället fokuserar vi på att hitta lösningar som förändrar kraven eller förutsättningarna, så att resultat kan nås. Det är vår skyldighet och ansvar.

Hon fortsätter att berätta om ovan nämnda deltagare.

– Vi hittade en praktikplats där han fick möjlighet att ha fullt upp och slippa vänta. Tiden avgränsades till 10 timmars praktik i veckan. När han nu studerar så gör han det på 50 procent, med ett väl avvägt schema och genomtänkta uppgifter. Dessa förändringar har gjort att han lyckats med allt han åtagit sig under projekttiden och är, efter sina gymnasiestudier, redo att arbeta på deltid. Vi gav honom förutsättningarna att lyckas och fokuserade på det som fungerar, säger Gunilla Stöckel.

– Att en person som varit utan sysselsättning under en lång tid, men kan arbeta deltid, är en stor vinning för hela samhället, men även för individen själv.

Ändrade på förutsättningarna

Magdalena Forsman har arbetat likadant med deltagare i Gällivare. Hon vittnar om liknande utvecklingskurvor.

– Vi hade till exempel en kille som läste på Yrkesakademin och som skulle ta körkort för att bli yrkeschaufför. Självstudietiden ställde till det. Koncentrationssvårigheterna blev mer tydliga då i jämförelse med de lärarledda lektionerna. Men vi la då in förändringar i schemat, ändrade på förutsättningarna och organiserade dagarna mer effektivt och bättre tillsammans med Yrkesakademin och Arbetsförmedlingen. Det funkade och det går bra för honom nu.

Individcentrerat arbetssätt

För att lyckas krävs ett individcentrerat arbetssätt, förklarar Anna Köhler, projektledare.

– Vi har jobbat hårt med att ta reda på vad var och en behöver för att ta sig vidare. En huvudfråga som vi haft är ”vad är det som står i vägen för dig att lyckas?”, säger hon.

Det har deltagarna inte kunnat svara på själva i början av projektet.

– Deras problem kan bero på många olika saker, alltifrån diagnoser till psykisk ohälsa till dålig självkänsla. Men för många av deltagarna kan det vara första gången som någon ens ställer den typen av fråga och intresserar sig för dem på djupet. De vet inte själva vad som hindrar dem, men vi hjälper dem att ta reda på vad det är som står i vägen.

"Vad är det som står i vägen för dig för att lyckas?"

"Det börjar med ett uppskattande, ödmjukt och fördomsfritt förhållningssätt."

"Det är väldigt viktigt med öppna frågor och att man verkligen tänker på hur man formulerar sig."

Tiden viktig

För att närma sig svaret på frågan behöver en djup och positiv relation byggas med var och en. Det tar tid.

– Tiden är en oerhört viktig nyckel i det här projektet. Vi har vetat om att vi haft två år på oss att arbeta med deltagarna. Ofta tar det minst ett halvår innan man börjar lista ut saker och ting, säger Gunilla Stöckel.

– Tiden är även viktig på så sätt att man hinner testa olika praktikplatser och utbildningar med deltagarna. Det kanske inte funkar första eller andra gången, men tredje. I samhället annars finns ofta inte tillräckligt med resurser att testa sig fram på det sätt som vi kunnat göra i projektet, säger Magdalena Forsman.

Får vara den han är

Hon nämner en deltagare som till slut hittade rätt.

– En person med en väldigt glad personlighet. Men vare sig studier eller praktik funkade. Så vi testade nytt. Med tiden hittade vi istället en utvecklingsanställning på Samhall som verkligen är hans grej. Där får han vara den han är. Han trivs jättebra där och uppskattas väldigt mycket av de andra i arbetslaget.

Hur inleder man ett sådant här arbete med deltagarna?

– Det börjar med ett uppskattande, ödmjukt och fördomsfritt förhållningssätt. Många har sin självkänsla helt i botten. Det är väldigt viktigt med öppna frågor och att man verkligen tänker på hur man formulerar sig. Vi pratar för den skull inte om att ge hjälp eller stöd, utan om erbjudanden och förutsättningar. Jag ser arbetet som en utvecklingstrappa där vi ger förutsättningar för att deltagarna ska ta nästa steg, och sen nästa. Vi ska uppmuntra dem att ta nya kliv efter att vi gett dem de förutsättningar som krävs. Men stegen behöver de ta själva, var och en, säger Gunilla Stöckel.

"Du får inte vänta dig något gensvar."

Tar nya tag

Det är viktigt med tålamod.

– Du får inte vänta dig något gensvar från deltagarna. Det kan ta något år innan du får det. Du behöver ge, ge och ge. Ofta är det personer som glittrar minst som behöver mest glitter.

Ett exempel är när deltagare inte dyker upp på möten som de bokat tillsammans.

– Vi uppskattar när de kommer och saknar dem när de uteblir. Om de inte kommer så är det viktigt att vi hör av oss och berättar att vi saknar dem. Sedan försöker vi boka nya tider direkt. Man får aldrig ge upp. Fortsätter man och bryr sig så lyckas man ofta, säger Magdalena Forsman.

Fysiska aktiviteter

Hon har bland annat jobbat med olika fysiska aktiviteter för att närma sig deltagarna och lära känna dem mer på djupet. De har till exempel tränat på gym tillsammans, löpt, paddlat och åkt skidor.

– Det blir ett annat sätt att umgås på som är mer avslappnat och som öppnar upp för en bättre relation. Därför gillar jag att jobba med rörelse. Idrott kan också vara något som bygger självförtroende över tid då det ger konkreta resultat. Under aktiviteterna har vi så sakteliga tagit steg framåt, och det tillsammans med våra möten gör att vi till slut kommer fram till vad det är som står i vägen för individen och vad vi kan göra åt det.

Med dem som inte gillar idrott har hon testat andra typer av aktiviteter.

– Till exempel långa hundpromenader. Det gäller att hitta aktiviteter som leder till samtal. Deltagaren behöver inte titta mig i ögonen utan kan prata på ändå.

Levde i en bubbla

En av deltagarna, 20 år och hemmahörande i Gällivare, berättar om sin resa.

– Mina problem började redan i sjuan, som jag hoppade av. Jag fick extra hjälp ändå och kunde slutföra högstadiet. Men sedan levde jag i en bubbla i flera år. Jag satt bara hemma och gjorde egentligen ingenting. När jag tänker tillbaka så flyter åren bara ihop. Jag kan inte ens komma ihåg vad jag gjorde hemma.

Han har svårt att vara i sociala sammanhang, och berättar att han hamnat i negativa tankemönster.

– Jag tänkte mest bara dåligt om allt. Att ingen gillade mig. Jag hade deppiga tankar när jag satt där hemma.

Under Jobb i sikte har han tagit körkort och genomfört praktik. Nu sommarjobbar han.

Vad hände under projektet som bidragit till att du nu jobbar?

– Jag fick hjälp av Magdalena att tänka mer positivt. Nya tankar öppnades upp.

Berätta mer.

– Förut såg jag ingen framtid. Eller jag tänkte inte ens på framtiden. Jag hade inga planer. När jag fick prata med Magdalena kändes saker lättare och jag började tänka på ett annat sätt. Jag fick energi av det. Hon motiverade mig att gå vidare.

Vad var det som hon gjorde som motiverade dig?

– Hon är bra på att kommunicera. Hon nådde fram till mig. Hon fick mig att börja göra saker. En grej var att jag gjorde praktik. Första stället jag var på var okej. Men en del i det var att jag skulle hjälpa kunder och vara social och det funkar inte så bra för mig. Eller jag mådde dåligt av det ibland och kände mig pinsam och pressad. Andra praktiken gick bättre, då jag dammsög mattor. Det var betydelsefullt att börja göra saker igen.

Vad har projektet betytt för dig?

– Jag hade inte haft körkort, det är jag ganska säker på. Jag hade nog fortsatt vara negativ och deppig. Nu ser jag fram emot saker, det var många år sedan sist.

Han förklarar att han även rör mer på sig betydligt mer nu. Under projektet tränade han löpning med Magdalena.

– Jag har fortsatt att jogga. Det är också väldigt positivt att jag fick ingångar till träningen. Jag mår bättre av att hålla igång.

Vad händer efter sommarjobbet?

– Det vet jag inte än. Men jag ska fortsätta söka jobb. Jag vill jobba. Dessutom har det fötts en tanke om att kanske studera. Vi fick mycket information om det under projektet. Jag saknar gymnasiestudier, men jag har det i tanken i alla fall att jag kan studera ändå.

Viktigt att förstå deltagarnas världsbild

Gunilla Stöckel berättar mer om strategin som går ut på att skapa situationer som öppnar upp för frågor och tid till att lyssna på deltagarna.

– Du måste sätta dig in i deltagarnas värld och förstå deras världsbild. Det behövs för att kunna resonera med dem på ett fördomsfritt sätt. Alla kan vi se olika på saker. Ett ganska vanligt exempel är att man ser på samhället på olika sätt.

Några av deltagarna har fått göra studiebesök på myndigheter, träffa personer som arbetar där och lärt sig mer om hur samhället är uppbyggt.

– Om man får en större förståelse för hur samhället är uppbyggt kan det kännas mer begripligt och hanterbart och gör att man får större inflytande över sin situation. Vi behöver ta oss tid att resonera med våra ungdomar.

Kan göra något åt problemen

Det är viktigt att individerna förstår att de är betydelsefulla och att de kan påverka sin situation. Det har varit vanligt att problemen kan kännas övermäktiga för deltagarna.

– Det tog nog nästan ett år innan jag kunde sätta fingret på vad problemet var för en tjej. Men till slut kom det fram att hon var väldigt skuldsatt. Så vi gjorde upp en skuldsaneringsplan. Men så missade hon att återkoppla den som hon skulle till Skatteverket, som då avskrev hennes skuldsanering, och straffade henne på det sättet. Där hade det tagit stopp i vanliga fall och fortsatt att gå utför för henne, säger Magdalena Forsman.

– Men då satte vi oss ned och gjorde en ny skuldsanering. Jag och hon pratade då om att hon inte blivit en sämre människa för hennes miss. Allt hon gjort var att missa återkopplingen. Men det går att göra om och försöka igen, vilket vi gjorde. Det behöver inte vara ett så stort problem som man tror.

"Allt hon gjort var att missa återkopplingen."

"Uppföljning och feedback är avgörande för vilket resultat du får."

”Som att vara en god förälder”

Att göra saker tillsammans har varit en fungerande framgångsfaktor.

– I början var vi ofta med dem i saker som de skulle göra. Till exempel när de skulle ringa en speciell person, fylla i ett papper eller liknande. Efter att ha gjort det tillsammans ett par gånger så kunde ofta deltagarna göra uppgifter på egen hand. Senare bestod vårt jobb i att visa intresse och följa upp hur saker och ting gått. Uppföljning och feedback är väldigt viktigt för att komma vidare i arbetet och se resultat, säger Gunilla Stöckel.

Hon jämför det med att vara en god förälder.

– Du guidar ständigt dina barn framåt. När de blir äldre och självständigare består vägledningen mycket i att förekomma saker och guida dem innan de hinner stöta på problem eller visa dem hur de ska lösa olika situationer. Om de varit iväg på egen hand så måste man kolla upp hur det gått med olika saker. Det är precis samma arbete som vi behövt göra med deltagarna.

Känner sig otillräckliga

Både hon och Magdalena Forsman förklarar att det till exempel kan krävas mycket handledning när det gäller att ha kontakt med olika myndigheter. En del av regelverket kan till och med trigga psykisk ohälsa, menar de.

– Vi har haft deltagare som klarat sig ganska okej med det psykiska välmåendet ända till att de börjat missa i det administrativa. Ibland kan det räcka med ett missat samtal eller att du inte återrapporterat något skriftligt som du ska för att du ska straffas på något sätt av en myndighet. Många myndigheter ställer krav som individen inte kan leva upp till, till exempel vad gäller tid och struktur. Man har inte överseende med missar. Det här får många individer att må väldigt dåligt, vilket i sin tur kan leda till psykisk ohälsa och en känsla av att inte duga.

Har skapat samverkan

Att samverka med myndigheter har därför varit en annan framgångsfaktor i projektet. Projektledare Anna Köhler och projektmedarbetarna Magdalena Forsman, Gällivare, Gunilla Stöckel, Kiruna, Rickard Mattsson,Jokkmokk och Maria Bågesund, Pajala, upplever samtliga att Arbetsförmedlingen samt de olika socialtjänsterna och arbetsmarknadsenheterna i kommunerna varit engagerade i arbetet.

"De skäms ofta och mår dåligt över det."

– När vi tillsammans hittar lösningar med deltagarna så gäller det att vara på hugget, och att arbetet inte stannar upp hos någon part. Därför har vi till exempel kunnat ringa vissa personer direkt på olika myndigheter för att få svar på saker eller lägga upp planer. Det har varit till stor hjälp. Vi har inte behövt vänta speciellt länge på återkoppling.

Hur skapar man en sådan samverkan?

– Dels var vissa medfinansiärer vilket krävde att de var med i projektet från start. Men visst, det är inte självklart att samverkan fungerar för det. Men jag tror att det hade skapats goda relationer redan innan projektet startade i alla de medverkande kommunerna, för att det hade krävts i andra sammanhang. När vi inledde projektet så kunde vi kommunicera med varandra på ett bra sätt. De flesta var på plats, och var med på tåget under hela projektet, säger Anna Köhler.

Magdalena Forsman satt vägg i vägg med Arbetsförmedlingen.

– Närheten med dem gjorde säkert sitt till. Jag behövde bara knacka på och så löste vi saker på plats.

För seg återkoppling

Men hon förklarar att hon saknade samverkan med vården.

– Jag hade gärna haft en direktkontakt dit också.

– Till exempel vad gäller psykisk ohälsa. Där blev återkopplingen och väntetiden alldeles för lång.

Oviss framtid

När projektet nu är slut så skiljs projektmedarbetarna från sina deltagare. Det oroar till viss del de inblandade.

– Det synsätt vi jobbat med i projektet funkar oftast okej i grundskolan, där lärare och annan personal ska ge eleverna de förutsättningar som behövs för att de ska klara av de krav som ställs. Men redan i gymnasiet glider ansvaret alltmer över till eleven. I vuxenlivet är det i stort sett helt upp till dig som individ att klara av allt som samhället kräver av dig. Gör du inte det kan du vara ganska körd, vilket är väldigt frustrerande. På det sätt som vi arbetar i projektet med att ge förutsättningar skulle fler komma ut i jobb. Det skulle vara en enorm vinst för både den enskilda individen och samhället i stort.

Lönar sig i längden

Magdalena Forsman håller med.

– I denna stund har vi 102 unga som är utan sysselsättning i Gällivare. Även om vår metod kräver tid så lönar den sig många gånger om i längden. Om vi kan se till att en majoritet av dessa unga kommer ut i arbete, vilken vinst det vore för hela kommunen.

"Det optimala vore regelbundna uppföljningar med var och en."

Hur skulle det gå till att implementera ett sådant arbetssätt?

– En konkret grej är att avsätta resurser så att minst en person i kommunen får arbeta heltid på det sätt vi har gjort.
När projektet nått sin ände innebär det även ett abrupt slut för deltagarna.
– Många deltagare har kommit en bra bit på väg mot egen försörjning. Men det optimala vore en fortsatt uppföljning med var och en efter individuella behov. Nu har vi istället gjort en överlämning till de myndigheter som deltagarna kommer att ha fortsatt kontakt med. Man måste finnas till hands för deltagarna över tid för att få ett varaktigt resultat.

Lyckat projekt

Göran Sjöberg har varit ansvarig utvärderare hos European Minds som haft i uppdrag att svara för den externa utvärdering av projektet Jobb i sikte. Han menar att projektet varit mycket lyckat.
– Vi genomförde intervjuer med styrgruppen inför projektstart kring vilka förväntningar respektive part hade och det entydiga svaret var att projektet skulle leverera ett arbetssätt och en metod som kan minska skolavhopp och hjälpa de som hoppat av att komma tillbaka till samhället. Det här har projektet verkligen levt upp till.
Göran Sjöberg förklarar att metoden successivt har utarbetats och testats med gott resultat och därefter också kunnat beskrivas tydligt och presenteras för intressenter i LKF-kommunerna. Metoden är baserad på erfarenhet, evidens och testad under projekttiden. Resultaten på deltagarnivå är mycket goda.
– Projektet utgör ett bra exempel på vad socialfonden kan bidra med när det gäller att stärka unga människor och deras väg från utanförskap till deltagande i samhället. Nu återstår den stora utmaningen för LKF-kommunerna att ta till sig och införliva det här arbetssättet. De intervjuer vi som utvärderare gjort med de ansvariga i kommunerna visar på blandat resultat när det gäller hur mognaden och beredskapen för detta ser ut.

– Min rekommendation till LKF är att än tydligare inför utvecklingsarbete i projektform i god tid klara ut hur omhändertagande av resultaten ska gå till. Projekt ska leverera resultat men ägarna och nyckelintressenterna, i det här fallet kommunerna och deras arbetsmarknads- och utbildningsorganisation, har att i sina egna led vidta de åtgärder som krävs för att framgångsrika arbetssätt ska införlivas och leva kvar.

Framgångsfaktorer

+ Arbetet har skett utifrån det relationella perspektivet.

+ Synsättet innebär att om en individ hamnar i svårigheter i förhållande till situationens krav ska projektmedarbetarna eller andra ge individen förutsättningar att kunna.

+ Fokus har varit på det som fungerar, istället för det som inte fungerar.

+ Arbetssättet har varit individcentrerat, som bland annat inneburit att genom samtal med individen anpassa kravnivån på insatserna.

+ Arbetet har bestått i att bygga positiva relationer med deltagarna, som bland annat skapas genom att försöka se individen inifrån och sig själv utifrån samt ge individen förutsättningar.

+ Flexibiliteten har varit viktig, som bland annat inneburit att projektet anpassat insatser och verksamheten efter de behov som varje individ har.

+ Samverkan har varit en annan nyckel, ett gott samarbete med myndigheter och andra personer som är involverade i deltagarnas insatser.

+ Hur deltagarna har bemötts i projektet har varit viktigt. Ett bemötande som varit ödmjukt och fördomsfritt.

+ Ytterligare en nyckel har varit att regelbundet följa upp och visa intresse för deltagarna.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

european minds